

En anteriors ocasions hem fet esment del capbreu del castell de Mataró de Pere de Màrgens, com a una font d'interès per al coneixement de determinats aspectes de la història de la nostra població a la baixa edat mitjana. No repetirem que aquest capbreu té origen en la capbreuació que Màrgens manà executar poc després d'haver adquirit el castell i la castellanía de Mataró, de tots els masos, peces de terra i altres drets que posseïa sota el seu domini i alou en el terme del castell, dins del qual també s'hi trobaven Sant Andreu i Sant Vicenç de Llavaneres. Aquesta operació fou començada a l'any 1369, i continuada els anys 1372 i 1377, i les "confessions" resultants foren recollides en un gran volum de fulls de pergami.

Aquest capbreu ens serà útil avui per a confeccionar, primer, la nòmina de les famílies de la parròquia mataronina a mitjan segle XIV, atès que els fogatges de l'època només donen en el cas de Mataró, com a d'altres poblacions, els totals numèrics. Segonament, també ens servirà per veure com s'aplicava a Mataró l'exacció del lloçol, aquest tribut que gravava l'ús de la fàbrega o ferreria, que era monopoli del castell.

LA NÒMINA DE LES FAMÍLIES DE MATARÓ I L'EXCAVACIÓ DEL LLOÇOL SEGONS EL CAPBREU DE PERE DE MÀRGENS

LA NÒMINA DE LES FAMÍLIES.

El capbreu recull entre altres dades, al començament del llibre, la nòmina de les persones que eren homes propis de Pere de Màrgens, senyor del castell, al qual estaven obligats a prestar sagrament de propietat. Una segona llista aplega els que eren mitgers, és a dir, els que pertanyien en part al senyor del castell i en part a altres senyors. Una tercera relació comprèn tots aquells altres que no eren de Màrgens, els quals estaven obligats, però, a prestar-li sagrament de fidelitat.

Aquesta és la base que ens proporciona el capbreu per a establir la nòmina de les famílies de Mataró a mitjan segle XIV. El conflicte és que mentre la primera i segona relacions assenyalen la parròquia a la qual pertanyen els enregistrats, és a dir, Mataró o Llavaneres, la tercera no ho fa, i així ens quedem sense saber d'on eren. Gràcies, però, a una altra llista que figura al mateix capbreu dels masos afectats per l'exacció del lloçol, en la qual els contribuents hi són relacionats per parròquies, i amb l'ajuda d'altres antecedents, hem pogut eliminar d'aquella tercera relació la part que, al nostre entendre, correspon a Llavaneres i deixar-hi exclusivament la gent de Mataró.

D'aquesta manera hem obtingut la nòmina de les famílies que habitaven la parròquia mataronina a mitjan segle XIV, segons que ho transcrivim tot plegat a l'Apèndix I. No cal dir que és la llista de famílies més reculada que per ara posseïm de Mataró.

També podem extreure un resum numèric d'aquesta llista:

<u>Cens de les famílies de Mataró</u>	
Homes propis de Pere de Màrgens	71
Homes propis d'altres senyors	40
Homes mitgers, de Màrgens i d'altres	6
Total	117

Com podem veure, el total és d'un poc més d'un centenar de famílies a tot el terme parroquial de Mataró. Es tracta, però, d'una xifra que cal tenir només com aproximada, pel fet que hi ha masos afectats pel lloçol que no apareixen a les llistes del domini senyorial i lògicament no hi haurien de mancar, encara que sembla que alguns n'estaven exempts. I és que en els capbreus i llevadors d'èpoques tan reculades hi ha sempre diferències de difícil solució.

Podem encara fer la comparació d'aquestes dades amb les del fogatge de l'any 1378. Aquest fogatge enregistra els focs o llars classificant-los segons si eren del domini d'església, de ciutadans, de cavallers o del rei. En el cas de Mataró hi trobem 74 focs de ciutadans (incloent-hi 7 focs del batlle del castell) i 36 focs d'església, totalitzant tot plegat 110 focs (1). Si fem un recompte anàleg de les famílies del capbreu obtindrem 79 focs de ciutadans (inclosos 5 focs del batlle) i 32 focs d'església. Ens queden per classificar els 6 homes mitgers, que no sabem com foren tractats al fogatge, però en qualsevol cas les diferències entre fogatge i capbreu no són pas massa rellevants.

Quant al domini senyorial, a part dels homes propis de Pere de Màrgens, que són els més nombrosos, a la resta hi predominen els de les institucions clericals i monàstiques: la Capella de Santa Maria (suposem de Mataró), la Llàntia (també creiem de Santa Maria), la pabordia d'Abril (de la catedral de Barcelona), el monestir de Sant Cugat del Vallès, el de Sant Pere de les Puelles, de Barcelona. Hi consta també Sant Bartomeu de Canyamars (2) i la pabordia d'en Cardedeu, sens dubte d'origen religiós, que no sabem a què poden correspondre. Quant als laics, Ponç de Mataró, batlle del castell, hi figura ben destacat, i un tal Sala, que desconeixem.

Però el domini senyorial de les terres mataronines no se'ns presenta en tota la seva realitat perquè les llistes del capbreu només recullen les famílies i masos per raó de llur dependència senyorial, i en canvi eren molts els pagesos que posseïen peces de terra cedides en establiment per altres diversos senyors i institucions, com es desprèn de la documentació contractual coetània.

L'EXACCIÓ DEL LLOÇOL

El castell cobrava lloçol als masos del seu terme. Aquesta exacció, com hem dit abans, gravava l'ús de la fàbrega o ferreria, a la qual els pagesos estaven obligats a portar-hi a llossar les seves eines. La fàbrega de Mataró era en temps de Pere de Màrgens monopoli del castell, però amb anterioritat ho havia estat de la seva castellania. El lloçol era un dels tributs característics de la jurisdicció dels castells i un dels instruments mitjançant el qual els excedents agrícoles eren absorbits per la classe dominant.

A Mataró, els pagesos eren obligats a satisfer lloçols d'ordi i de vi. Aquest darrer gravava la collita d'una manera proporcional al seu resultat. En canvi, el primer s'aplicava segons el bestiar de treball que tenien els masos i les bordes. Segons el capbreu, tota persona, tant si era home propi de Pere de Màrgens com d'altre senyor, que residís a Mataró en un mas o en una borda (en el capbreu, escrit *borza*), que fes sementera amb una parella de bous o amb bou i vaca, li corresponia pagar dues quarteres d'ordi de lloçol per la festa de sant Pere i sant Feliu. Qui feia sementera amb bou i ase o amb vaca i ase, pagava una quartera i mitja d'ordi. Els masos sense bou ni ase, havien de satisfer una quartera d'ordi, i les bordes mitja quartera. El capbreu enregistra tots els masos i les bordes de Mataró afectats per aquesta exacció, amb les quotes d'ordi que els corresponien, segons el bestiar de què disposaven. A l'Apèndix II podem veure-ho amb detall, i a continuació un resum numèric:

L'exacció de lloçol a Mataró, segons el capbreu de Pere de Màrgens

Tarifa	Nombre de masos i bordes	% sobre el total	Total quarteres
2 1/2 quarteres	2	2,12	5
2 id.	32	34,04	64
1 1/2 id.	29	30,85	43 1/2
1 id.	10	10,63	10
1/2 id.	13	13,83	6 1/2
(masos rònecs)	8	8,55	-
	94		129

Cal tenir també present que el pagament del lloçol devia ésser una cosa consuetudinària en bastants casos, perquè hi ha quotes que no s'avenen pas amb la tarifa continguda al capbreu. Això no obstant, d'acord amb el quadre anterior, podrem adonar-nos que una tercera part dels masos satisfeia la quota màxima de dues quarteres d'ordi, mentre que gairebé una tercera part més, pagava la quota següent, d'una quartera i mitja. El nombre de masos rònecs, és a dir, deshabitats, improductius, era relativament petit.

Tot això demostra a bastament l'existència al camp mataroní, a mitjan segle XIV, d'un bon nombre de masos actius, sota un règim senyorial-feudal. Aquesta pagesia era sens dubte la base econòmica de la parròquia, d'aquella petita comunitat d'un centenar i escaig de famílies que configurava el Mataró de l'època.

Joaquim Llovet

Escena camperola en una miniatura del segle XIX.

NOTES.

1.- *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y Valencia y Principado de Cataluña*, vol. IV de la Real Academia de la Historia (Madrid 1901) 166, 178.

2.- Sant Bartomeu de Cabanyes ?

APÈNDIX

I

LA NÒMINA DE LES FAMÍLIES DE MATARÓ
SEGONS EL CAPBREU DE PERE DE MÀRGENS

Los de la vila de Materó

Primerament, en Pou
Item Bernat Folgueres
Item A. Çabater
Item en Balot
Item en Caules
Item en Moragues
Item en Rosell
Item en Francesch çes Comes
Item en Mir
Item en Diumer
Item en Beneiam
Item lo Fferrer de Materó
Item en R. Çabater
Item en Grau Faner
Item en Libra, prohóm
Item en Perico Libra
Item en Soler
Item en Miralles

Item en Jacme Ponçgem
Item en Burguera
Item en Bonet
Item n. Ombret
Item en Jacme Çabater
Item en Morera, sastra
Item en Miró
Item en Vius
Item en Roig fusell
Item na Masa o son fill

Masos de la peròquia de Materó

Primerament, en Roig
Item en Seguí
Item en Bova
Item en Puiol
Item en Capmaior
Item en Materó
Item en Font

Item en Raniu
Item P. Ffeliu
Item en Guera
Item n. Alegra
Item en Torner
Item en Perdal
Item en Materó
Item na Scarp
Item en Janer
Item en Soler, jova
Item en Rovira
Item en Soler, prohóm
Item en Raniu
Item n. Aperset
Item en Serra
Item en Valençó
Item n. Ouleda
Item en Costa de Cirera
Item en Morot
Item en Costa de Vayleix
Item en Català
Item n. Andreu
Item en Riba
Item en Soler de Bellach
Item en Sala
Item en Bertran
Item en Miquel
Item en Terrell
Item en Garbí
Item en Calonge
Item en Miranyes
Item en Riera
Item en Feragut
Item en Mas
Item en Mascort
Item en Mata
Item en Maior"

B) Homes mitgers de Pere de Màrgens i d'altres senyors.

Primerament, en Ffeu de Vayleix és miger del senyor del dit Castell e del Monestir de Sent P. de Barchinona.

Item en Janer de Vayleix, és miger per semblant forma del dit senyor e del dit monestir de Sent P.

Item n. Amanler de Vayleix és miger del dit senyor e de Ponç de Materó, batle seu.

Item en Vilasecha de Vayleix, és miger del dit senyor e del dit monestir de Sent P.

Item en Materó batle té per lo mas Ledó. III. masos despoblats e són ascençats e en alou del dit senyor (...).

Item en Croanyes de Trayà, qui és hom d'en Batle d'Argentona, té lo mas Oller per lo dit senyor del dit Castell (...)

C) Homes habitants al terme de Mataró que no pertanyien a Pere de Màrgens. sinó a altres senyors.

Los hòmens de la Capella de Materó

Primerament, en Bernat Ffeliu de la vila de Materó

Item en Thomàs

Item en Monseny

Item en Maçot
Item en Ponçgem
Item n. Aspaiol
Item en Creu

Los hòmens de la Làntea

Item en March, fuster

Item lo boter

Item lo mas Rosell

Los hòmens de Sent Cugat

Item en Ponç de Materó

Item en Capella

Item en Monet Folgueres

Item en Rapaç

Item en Portell, jove

Los del pabordre d.Abril

Item en Sibilia

Item en Barber

Item en Bastit

Item en Mas, çabater

Item en Flaquer

Item en Rispaü

Item en Bastit, maior

Los hòmens de Sent P.

Item en Francesch Guarau

Item en Caules

Item en Mascot

Item Ffeliu Cambra

Item en Catà

Item n.Orta

Item en Portell

Item en Vilasecha, miger

Los hòmens d.en Materó

Item lo ferrer

Item n. Amanler

Item en Tria

Item en Masgros

Item en Rovira de Cirera

Item en Bort Ledó de Mata

Los hòmens de la pebordria d.en Cardedeu

Item en Berenguer Ponç

Item en Ledó

Los hòmens d.en Sala

Item en Rubiol

Item en Mir

Item en Verdeguer

Item en Pi

(...)

Los hòmens de Sent Bertomeu de Can-

namars

Item en Berenguer Arnau

(...)

(Arxiu de la Corona d'Aragó (=ACA), R.P. Batllia General, Classe 2ª, BF3, Capbreu del castell de Mataró, fols. fv-gr.

II
MASOS I BORDES DE MATARÓ AFECTATS PER L'EXACCIÓ DEL LLOÇOL D'ORDI
(en quarteres)

"Primerament, en la vila de Materó ffa en Bernat Ffaliu, qui té bou e ase	1 qrt. miga	<i>Item mas Alegre, sens bestiar</i>	mija qrt.
<i>Item en Bonanat Folgueres, qui té bou e ase</i>	1 qrt. miga	<i>Item mas Scarp, rònech</i>	
<i>Item en Pou, qui té bou e ase</i>	1 qrt. miga	<i>Item mas Materó, sens bestiar</i>	1 qrt.
<i>Item na Bellota, per lo mas Bertran, qui té bou e ase</i>	1 qrt. miga	<i>Item lo mas o borza d.en Agell prop Sent Cugat de Trayà</i>	
<i>Item en Jacme Çabater, té perell</i>	2 qrts.	A Cirera	
<i>Item en Benejam, té bou e ase</i>	1 qrt. miga	<i>Item en Janer, bou e ase</i>	1 qrt. miga
<i>Item lo ferrer de Materó, té perell</i>	2 qrts.	<i>Item en Soler, mas o borza</i>	1 qrt.
<i>Item en Sibilia, té perell</i>	2 qrts.	<i>Item n.Oliver, bou e ase</i>	1 qrt. mija
<i>Item G.Ajell, té borza</i>	mija qrt.	<i>Item en Vilardell, perell</i>	2 qrts.
<i>Item en Jacme Ponçgem, sol pagar</i>	mija qrt.	<i>Item mas Amanler, sens bestiar</i>	1 qrt.
<i>Item en Berenguer Arnau, té bou e ase</i>	1 qrt. mija	<i>Item mas Costa o mas Palau, perell</i>	2 qrts.
<i>Item en Maçot, borzer, sens bestiar</i>	mija qrt.	<i>Item en Reniu, bou e ase</i>	1 qrt. mija
<i>Item en Berenguer Roig, té perell</i>	2 qrts.	<i>Item en Serra, bou e ase</i>	1 qrt. mija
<i>Item en Creu, té perell</i>	2 qrts.	<i>Item n.Ouleda, perell</i>	2 qrts.
<i>Item en Bova, té perell</i>	1 qrt. mija	<i>Item Valençó, bou e ase</i>	1 qrt. mija
<i>Item en Seguí, té perell</i>	2 qrts.	<i>Item n.Aperset, bou e ase</i>	1 qrt. mija
<i>Item en Ledó, té bou e ase</i>	1 qrt. mija	A Vayleix	
<i>Item en Materó, borza</i>	mija qrt.	<i>Item en Morot, perell</i>	2 qrts.
<i>Item en Font, borza</i>	mija qrt.	<i>Item en Costa, perell</i>	2 qrts.
<i>Item en Raniu dez Torrent, bou e ase</i>	2 qrts.	<i>Item n.Orta, perell</i>	2 qrts. mija
<i>Item en Raniu, sabater, borza</i>	mija qrt.	<i>Item en Vilasecha, perell</i>	2 qrts.
<i>Item en Puïol, té perell</i>	1 qrt.	<i>Item en Tria, perell</i>	2 qrts
<i>Item ell mateix per lo mas Capmaior</i>	2 qrts.	<i>Item n.Andreu, bou e ase</i>	1 qrt. mija
<i>Item en P. Ffeliu, té perell</i>	2 qrts.	<i>Item en Ffeu</i>	2 qrts.
<i>Item en Guera, té perell</i>	2 qrts.	<i>Item en Mari</i>	2 qrts.
<i>Item la borza del mas Çabater</i>	mija qrt.	<i>Item en Janer, perell</i>	1 qrt.
<i>Item n.Espanyol, té bou e ase</i>	1 qrt.	<i>Item n.Emenler, perell</i>	2 qrts.
<i>Item Monet Folgueres, bou e ase</i>	1 qrt. mija	<i>Item en Portell, perell</i>	2 qrts.
<i>Item en Ponçgem, perell</i>	2 qrts.	<i>Item en Català, perell</i>	2 qrts.
<i>Item en Mas, perell</i>	2 qrts.	<i>Item lo mas del Fabrer, bou e ase</i>	1 qrt. mija
<i>Item ell mateix, per lo mas Astruch</i>	1 qrt.	<i>Item en Berenguer Ponç, perell</i>	2 qrts.
<i>Item en Palau, bou e ase</i>	1 qrt. mija	<i>Item en Ledó, perell</i>	2 qrts. mija
<i>Item lo mas Rosell que no ha bestiar</i>	1 qrt.	<i>Item en Soler de Bellach, perell</i>	1 qrt. mija
A Trayà		<i>Item en Catà, perell</i>	2 qrts.
<i>Item mas Oller, nichil</i>		<i>Item en Miralles, perell</i>	2 qrts.
<i>Item mas Salvador, bou e ase</i>	1 qrt. mija	<i>Item lo mas Miquel, rònech</i>	
<i>Item mas Torner, bou e ase</i>	1 qrt. mija	<i>Item lo mas Ffeliu qui té en Materó</i>	
		<i>Item en Tarell, borza</i>	mija qrt.

ESTUDIS

<i>Item en Garbí, borza</i>	mija qrt.	<i>Item en Bastit, perell</i>	2 qrts.
<i>Item en Riba, borza</i>	mija qrt.	<i>Item en Flaquer, bou e ase</i>	1 qrt. mija
<i>Item en Calonja</i>	mija qrt.	<i>Item en Verdaguer, borza</i>	1 qrt. mija
A Mata		<i>Item en Riera, mas o borza</i>	mija qrt.
<i>Item lo mas de Mata, perell</i>	2 qrts.	<i>Item lo mas d.en Bort Ledó</i>	
<i>Item en Pi, perell</i>	2 qrts.	<i>Item lo mas d.en Ledo qui té en Materó</i>	
<i>Item en Mascort, nichil</i>		<i>Item en Francesch Garau, perell</i>	2 qrts.
<i>Item mas Rubiol</i>	1 qrt.	<i>Item en Caules, bou e ase</i>	1 qrt. mija
<i>Item en Baix, borza</i>	1 qrt. mija	<i>Item lo mas d.en Carbó, perell</i>	1 qrt. mija
<i>Item en Mas, bou e ase</i>	1 qrt. mija	<i>Item lo mas Cambra, sens bestiar</i>	1 qrt.
<i>Item en Mir e son genre, perell</i>	2 qrts.	S[uma] maior ordi CXXIX” [qrts]	
<i>Item en Feragut, bou e ase</i>	1 qrt. mija		
<i>Item en Rispau, bou e ase</i>	1 qrt. mija		

(ACA, R.P. Batllia General, Classe 2ª, BF3, Capbreu del castell de Mataró, fol. ev.)